

Kapitel 9

Fra folkeoplysning til foreningsforståelse - Om uddannelse i De Danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger

af Finn Berggren, Bjarne Ibsen og Eigil Jespersen

»Et meget væsentligt led i De danske Gymnastikforeningers arbejde er kursusvirksomheden. Udfra den gamle erkendelse, at det frivillige ungdomsarbejde står og falder med ledelsen, det være sig i gymnastiksalen, på bold- eller idrætsplads eller når det drejer sig om ledelsen af de enkelte foreninger omkring i sognene« (A.P. Dømmestrup, De Danske Gymnastikforeningers jubilæumsskrift, 1954, side 82)

De Danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger (DDGU) er hverken en gymnastik- eller ungdomsorganisation længere, men har udviklet sig til en masseidrætsorganisation.

De Danske Gymnastikforeninger var ved dannelsen i 1929*) en næsten ren gymnastikorganisation, men selv om antallet af gymnaster er 5-doblet i forhold til dengang, udgør de i dag kun en fjerdedel af medlemsmassen. Alleerede i 30'erne begyndte udøvere af fri idræt og især håndboldspillere at gøre sig gældende, og siden er der stødt fodbold-, badminton-, bordtennis-, volleyball-, basketball- og tennisspillere til, så der nu i første række er tale om en boldspilsorganisation. Af de øvrige aktiviteter tiltrækker svømning forholdsvis mange, mens forholdsvis få er optaget af henholdsvis atletik og folkedans.

Den aldersmæssige sammensætning af medlemsmassen er ligeledes ændret ganske betydeligt. De Danske Gymnastikforeninger var i begyndelsen en udpræget ungdomsorganisation, idet de 15-24 årige udgjorde over 2/3 af medlemsskaren. De unges andel er imidlertid trods sammenslutningen med De Danske Ungdomsforeninger i 1965 skønmæssigt reduceret til omkring 1/4 i dag, hvor det først og fremmest er bornene og dernæst de voksne, der dominerer billedet. Derimod er konsfordelingen fremdeles nogenlunde ligelig.

Disse aktivitets- og aldersmæssige forskydninger skal ses i sammenhæng med den øgede medlemstilgang i lokalforeningerne under DDGU, som navnlig sætter ind i 60'erne og kulminerer i 70'erne. Alene i perioden 1965-80 er der en tilvækst på henved 650.000 aktivitetsmedlemmer svarende til en 4-dobling af medlemsmassen. Antallet af lokalforeningerne stiger også, men ikke i nær samme takt. Lokalforeningerne bliver derfor meget større i denne periode - fra i gennemsnit at omfatte under 150 til op mod 400 medlemmer i diverse aktiviteter med vekslende indhold.

De Danske Gymnastikforeningers årsmøde 1964. Erik Knudsen ses som nr. 2 f.v. i første række.

Den gamle relativt ensartede og overskuelige gymnastik- og ungdomsforening som ramme for et forpligtende interesse- og idéfællesskab er altså praktisk talt forsvundet. Fællesskabet er i stedet blevet noget mere formelt og består først og fremmest i en kamp for øgede offentlige ressourcer til masseidrætsformål. Denne transformation og de problemer, den skaber på det praktiske og det ideologiske plan, afspejler sig ikke mindst i kursus- og uddannelsesvirksomheden, som denne artikel handler om.

Fra starten var man i DDG opmærksom på betydningen af gode ledere og nødvendigheden af at præge disse gennem højskoleophold, delingsførermøder og kurser. Men denne påvirkning har ændret karakter. Højskole- og gymnastiktraditionen er gået i opløsning, og der er i stedet vokset et omfattende kursussystem frem både på lands- og amtsplan. Fra midten af 60'erne

startede de korte instruktøruddannelser i gymnastik, håndbold og atletik, som indtil dette tidspunkt var de eneste idrætsaktiviteter, organisationen beskæftigede sig med, og det er især af- og udviklingen af kurserne inden for disse aktiviteter, som beskrives nærmere i det følgende. Men det hører også med i billedet, at kursusvirksomheden først og fremmest er eller skulle være et vedhæng til foreningsarbejdet. Her bliver det omfattende gennemtræk af især unge foreningsinstruktører og den almene foreningsforståelse centrale problemer, som tages op sidst i artiklen.

Højskole- og gymnastiktraditionen

De Danske Gymnastikforeninger var til at begynde med en inkarneret gymnastikorganisation. Adskillelsen fra De Danske Skytte- og Gymnastikforeninger var i høj grad sket ud fra ønsket om at fastholde den folkelige gymnastiks idealer, som byggede på den lingske tradition. Denne gymnastik forudsatte ledere med den nødvendige indsigt i de rigtige (konstruerede) øvelser, deres udførelse og virkning, men dertil kom at lederne også skulle have den rigtige holdning til gymnastikken og det frivillige foreningsarbejde.

Uddannelsen af delingsførere (gymnastikinstruktører) var imidlertid højskolernes opgave (og efter 1945 næsten udelukkende gymnastik- og idræts-højskolerne). I 1930 havde 85% af delingsførerne i DDG enten et månedskursus på en højskole eller et længerevarende ophold på en højskole bag sig. Rundt omkring i hovedkredsene og amtsforeningerne blev der dog afholdt lokale delingsførermøder. Disse møder var en slags »inspirations-kurser«, som man ville kalde dem i dag, hvor egnens delingsførere blev undervist og belært af nogle af tidens gymnastikkoryfæer, ofte lærere fra højskolerne. Men derudover var der som regel også foredrag om aktuelle emner i tiden, litteratur og andre åndelige emner. Det fortælles dog, at disse møder i 30'erne og 40'erne undertiden mere havde karakter af sammenkomster for gymnaster, der fik en ordentlig gang gymnastik²).

I 50'erne afholdt de fleste amtsforeninger sådanne delingsførermøder i vintersæsonen. Delingsførermødet i Viborg i november 1958 er et eksempel på et typisk delingsførermøde. Udover gymnastiktimerne var der foredrag om »Det geofysiske år« og om aftenen var der filmforevisning og undervisning i moderne dans³). På et delingsførermøde i Odense Amts Gymnastikforening, blev der holdt foredrag om »Det forfulgte menneske - om den fremadskridende mekanisering, der tager »pippet« fra mennesker, således at man ikke kan finde balance i tilværelsen«. Søndag morgen var der morgenandagt og efter middagspausen sangtime⁴). Efterhånden blev disse traditionelle amtsdelingsførermøder imidlertid afløst af kurser i mere afgrænsede gymnastikemner som f.eks. børnegymnastik og musik til mandsgymnastik⁵).

Højskolerne kunne imidlertid ikke dække et voksende behov for uddannede gymnastikledere og i 50'erne og begyndelsen af 60'erne blev ledermanglen et stort problem (forstået som manglen på delingsførere, d.v.s. le-

dere der havde fået en lederuddannelse på en højskole). I 1960 havde kun halvdelen af lederne et højskoleophold bag sig og 40 % fungerede helt uden nogen form for lederuddannelse⁶). Dette lederproblem var den formulerede anledning til at flere amtsforeninger startede kurser for uuddannede ledere. I Odense Amts Gymnastikforening startede man allerede i 1952/53 med aftenkurser fordelt over hele vinteren (i 1959 2 timer hver tirsdag i 15 uger). Kurserne havde god tilslutning, hvilket glædede men også forurologede amtsforeningens ledere,

» .fordi man fra anden side har frygtet, at sådanne kurser ville formindske tilgangen til anden og bedre uddannelse. Vi erkender, at det er en erstatning. Men deltagerne har alle et hold at lede hjemme samtidig med uddannelsen. Denne vekselvirkning er ikke dårlig«⁷).

De følgende år gennemførte flere amtsforeninger tilsvarende kurser for uuddannede ledere (Holbæk Amt's Østre Gymnastikforening i 1961, Århus Amts Gymnastikforening i 1964, m.fl.).

Bortset fra kurser for tilsynsførende og gymnastikferielejre i Fuglsølejren på Mols havde der ikke været gymnastikkurser på landsplan før 1959, hvor DDG og DDSG&I for første gang indbød til et månedskursus for uuddannede delingsførere på Ollerup Gymnastikhøjskole. Formålet med kurset var »at afbøde den herskende mangel på ledere af gymnastik«.

»Naturligvis giver dette kursus ikke det samme som et kursus aflængere varighed, men der kan udmærket ledes gymnastik efter de 4 uger, husk på, her bruges alle timerne jo til undervisning med lederuddannelse«⁸).

Fra flere højskolers side var der modstand mod kurset, som man fandt var alt for utilstrækkeligt og uden det almene holdningsdannende sigte, som et højskoleophold. I organisationerne var man imidlertid stærkt opsat på at gennemføre kurset, men selv om man kun havde sat 12 deltagere som minimumsantal på kurset, måtte kurset aflyses p.g.a. for få tilmeldte. Efter sammenlægningen med DDU tog man imidlertid idéen op igen i 1966. På det første årsmøde begrundede formanden, hvorfor man sammen med DDSG&I inviterede til 8-dages kursus for gymnastikledere uden lederuddannelse.

»Ledermanglen har vi kendt så længe, der har været foreningsarbejde til, men aldrig så udtalt som nu, hvor det er en kendsgerning, at f.eks. flere og flere gymnastikhold ledes af gymnaster med en ganske kort eller måske slet ingen uddannelse. Det samme har i flere år været tilfældet med atletik og boldspil og det er ud fra den betragtning, vi gerne vil gøre et fremstød for korte kurser, vel vidende, at et flere måneders kursus giver bedre mulighed for effektiv undervisning, men de erfaringer, der er gjort med junior-kursus i atletik og korte kurser i håndbold, har været så gode, at vi nu vover at gå i gang med noget lignende for gymnastikken«⁹).

Tilstrømningen til det første kursus af denne art blev så overvældende, at organisationerne var nødsaget til at duplere kurset. I alt deltog 241 kursister fordelt på Ollerup Gymnastikhøjskole og Uldum Højskole. Højskolernes

Plint og Talerstol. I hvert fald skuer Grundvig fra sin plads på forsamlingshusets væg i Tobøl ned på plinten.

skepsis havde dog ikke ændret sig, og organisationerne gjorde derfor meget ud af at påpege, at kurserne ikke kunne måle sig med et højskoleophold og forhåbentlig ville inspirere deltagerne til en »egentlig lederuddannelse«.

»Lederkurserne på de fire skoler er baseret på et intenst program, der tilsigter en gennemgang af de elementære nødvendigheder for den praktiske gymnastikleder, og det pointeres stærkt, at man ikke må betragte kurserne som en egentlig uddannelse, men kun som en nødtørftig hjælp i et krævende lederarbejde. De to arrangerende organisationer håber, at gymnastiklederne som følge af kurserne vil blive inspireret til senere at indmelde sig på en af vore mange højskoler, der haren egentlig lederuddannelse på programmet«¹⁰⁾

Internt i organisationerne var der også en vis modstand mod kurserne. I 1967 vendte gymnastikudvalgsformanden i DDSG&I sig stærkt imod et forslag fra DDGU om et fortsættelseskursus, fordi han mente, at man derved gav grønt lys for den trinvis lederuddannelse, der ikke havde højskoleuddannelsen som baggrund. Behovet var imidlertid stærkere end idealerne, og man enedes om at gennemføre en videregående uddannelse for 1. gangs kursister, under den forudsætning at det ikke måtte blive en permanent ordning¹¹⁾.

Højskolernes kritik mod kurserne fik aldrig rigtig »bid«. For det første var der reelt tale om et stigende behov, som gymnastik- og idrætshøjskolerne ikke kunne opfylde. Ligeegyldigt hvad man gjorde ville »uddannelsesstandar-

den« blive forringet. Derfor hellere disse »nødløsninger« end slet ingen løsninger. For det andet var højskolerne på samme tidspunkt ved at ændre sig fra at have været »gymnastikhøjskoler« til at blive »idrætshøjskoler« med tilbud om instruktøruddannelse i flere forskellige idrætsgrene. For det tredje blev disse kurser placeret på højskolerne og udgjorde således en indtægtskilde.

Men selv om de korte kurser fra starten blev betragtet som »nødløsninger« og ikke var ment som en permanent ordning, var udviklingen ikke til at stoppe. I 1969 gennemførtes sidste led i »nødløsningen«: kursus 3 i form af en måneds ophold på en gymnastik- og idrætshøjskole. Indholdssiden var helt lagt i hænderne på højskolernes lærere. Ensartetheden på kursus 1 og 2, der fra begyndelsen af 70'erne også kunne tilbydes på amtsplan, blev sikret via udarbejdelse af kursusmapper. Organisationernes lærebøger havde set dagens lys. I samme periode fik videreuddannelseskurserne og suppleringskurserne vind i sejlene. Alene i gymnastik blev kursusudbudet på landsplan 8-doblet i perioden fra 1967 - 1973. DDGUs samlede kursusudbud blev i samme periode 4-doblet¹²). Der var så stor tilgang, at selv gymnastikudvalgs-formanden blev skeptisk.

»Der er tilsyneladende næsten et umætteligt behov på dette område - måske er det os der skaber behovet?«¹³K

Når man ser udbudet af kurser kan man godt fristes til at give ham ret. Eksempelvis kan nævnes: instruktør/pianist, spring på måtte og redskab, jazz, rytmik, trampolin, mor og barn gymnastik, motionsgymnastik, juniorgymnastik, børnegymnastik og puslingegymnastik. Såvel specialiseringen som antallet af kurser har været stigende år for år.

Efter næsten 20 år med samme uddannelsesstruktur udarbejdedes i årene 1984 - 86 en ny grunduddannelse i gymnastik, som i princippet fastholdt kursus 1, 2 og 3. Nytænkningen var en specialisering, idet man nu vælger sit uddannelsesforløb enten i børnegymnastik, juniorgymnastik eller voksengymnastik. Kursus 3 afvikles stadig på en højskole. Grunduddannelsen er desuden udvidet med en uges forberedelseskursus. Sidste skud på stammen er fra 1989 en motionslederuddannelse.

Sport i gymnastikkens ånd

Det var inden for håndbold og atletik, at kurser og uddannelser for uuddannede ledere og instruktører startede. Allerede i slutningen af 30'erne og begyndelsen af 40'erne afholdtes kurser i håndbold og fri idræt i såvel landsforeningen som flere amtsforeninger.

Selv om det var gymnastikfolk, som dannede DDG, blev det ikke en ren gymnastikfraktion, der meldte sig ud af DDSG, men omfattede snarere en række hele eller halve amtsforeninger, hvoraf der nogle steder allerede fandtes håndbold og fri idræt. Allerede på det første repræsentantskabsmøde i DDG i 1930 viste der sig også at være interesse for idræt, men ønsker om at

give idrætsfolkene stemmeret, blev dog afvist. Fra flere amtsforeningers side blev det stærkt understreget, at DDG skulle være en ren gymnastikforening. I 1935 oprettede man ganske vist et landsudvalg for håndbold, men gymnastikken var og blev det væsentlige, og det var først efter en heftig diskussion på repræsentantskabsmødet i 1941, at idrætsfolkene (håndbold) opnåede ligestilling med gymnasterne¹⁴).

Mens »fri idræt« havde meget beskeden tilslutning i 30'erne fik håndbold meget hurtigt stor udbredelse i DDG. I f. eks. Ribe Amts Gymnastikforening blev det første håndboldstævne afholdt i 1939, i 1941 blev det første dommerkursus afholdt og i 1945 blev håndbold officelt optaget som sommerspil i amtsorganisationen. I 1950 var ca. 200 hold tilmeldt turneringen og 3 år senere var dette antal fordoblet¹⁵). I tilknytning dertil afholdt amtsforeningen en række kurser for trænere og dommere. Selv om det altså ikke var uden modstand at sporten gjorde sit indtog i organisationen, tog landsforeningen meget tidligt initiativ til kurser i først håndbold og noget senere atletik og opfordrede amtsforeningerne til aktivitet på området. Men håndbold og atletik skulle udøves på en forsvarlig måde. Derfor måtte der uddannes ledere.

»Man var klar over, at skulle spillet få opdragende betydning, måtte der ledere til, der havde samme indstilling overfor ungdommen, som den, der besjæler vore delingsførere. Noget af det bedste der er sket for de fleste af håndboldspillet udøvere, er derfor det, at det er gået op for dem, at der ligesom til gymnastik må kræves en fuldt uddannet leder, der ved, hvad han vil, og har autoritet, så ånd og tone fra gymnastiksalen kan føres med ud på boldbanen Derfor må vi stadig fortsætte med afholdelse af kursus. ..kun da er der mulighed for at bevare håndboldspillet som et led i det opdragende ungdomsarbejde. Vi må aldrig komme til at mangle ledere, for uden dem kan boldspillet let komme til at virke nedbrydende og demoraliserende¹⁶K

I bestræbelserne på at fremme håndbold og atletik og få ledere dertil søgte DDG (og de øvrige idrætsorganisationer) indenrigsministeriet om tilskud til oprettelse af kurser. Den første bevilling var på 100.000 kr., senere blev bevillingen sat ned til 50.000 kr., men da tilslutningen til kurserne var ringe, blev beløbene ikke anvendt fuldt ud. Det førte til at organisationen fik tilladelse til som forsøg at ansætte amtsinstruktører i boldspil og atletik, støttet af Indenrigsministeriet. Men når lederne skulle have løn for arbejdet stilledes der helt andre, formelle, krav til deres kvalifikationer. For at blive ansat skulle man have en »faglig uddannelse enten på Danmarks Højskole for Legemsøvelser (årskursus), Forsvarets gymnastikskole (gymnastiklærerafdeling) eller en anden tilsvarende uddannelse. Foruden denne uddannelse skulle instruktøren være i besiddelse af pædagogisk evne samt have forståelse af det alment opdragende, folkelige ungdomsarbejde», _

Foreningerne var imidlertid tilbageholdne med at bruge disse instruktører, bl. a. fordi ansættelsen af lønnede instruktører var et brud på princippet, at alt lederarbejde skulle være ulønnet og frivilligt, og da Indenrigsministeriet i 1950 fjernede denne refusionsordning som følge af tipstjenestens indførelse

Kaptajn Eriksen instruerer i spydkast

var mange af samme grund imod en fortsættelse af ordningen. Som et kompromis udsendte landsstyrelsen derfor nogle retningslinier for, hvordan ansættelse af instruktører kunne ske¹⁷).

Indtil midten af 50'erne foregik næsten al kursusvirksomhed inden for amterne. I Odense Amts Gymnastikforening afholdt man igennem 50'erne et 3-dages kursus hvert år på Ollerup Gymnastikhøjskole. Kurset, som havde stor tilslutning hvert år, var tænkt som et fortsættelseskursus. Kurset indeholdt undervisningsmetodik og undervisningsøvelser, kommando teknik, tekniktræning og boldøvelser, taktik- og kamptræning, udarbejdelse af træningsplaner, gennemgang af håndboldlovene og noget om håndboldlederen og hans opgaver. Men derudover indgik også foredrag, sangtime og andre almene højskoleaktiviteter¹⁸).

Det er først fra begyndelsen af 50'erne, at håndboldudvalget og atletikudvalget i DDG tager initiativ til lederkurser på landsplan. I begyndelsen på gymnastik- og idrætshøjskolerne og senere også i Fuglsølejren. Midt i 50'erne starter Store Bededagskurserne i Viborg (senere Fuglsø) og Borre vejle, og i 1959 og 1960 starter henholdsvis atletik og håndbold med ugekurser på Den Jyske Idrætsskole i Vejle¹⁹).

Begrundelserne for disse kurser var manglen på ledere til at tage sig af håndbold og atletik, og vel at mærke ledere med den rette holdning og indstilling til idrætten. Den almene og den konkrete lederfærdighed var sider af samme sag.

»Uden dygtige ledere får vi ikke spillet ind i de haner, som vi nu gerne vil have, derfor skal amterne gøre noget for dem, der skal være kursus, eller send

dem på vore kurser så lederne kan blive endnu dygtigere²⁰)... På boldpladsen skal man lære spillet, men man skal også lære selvbeherskelse og hensynsfuldhed, ellers kan der ikke blive det gode kammeratskab, som vi altid skal stræbe efter i vort foreningsarbejde«²¹)-

Men i 1964 skete der en ændring af kurserne. Efter inspiration fra Dansk Boldspil Union startede håndboldudvalget en 3-årig instruktøruddannelse (1 ugekursus hvert år), hvor man kunne gå i dybden inden for psykologi, anatomi og pædagogik²²). De som gennemførte alle kurser kunne blive instruktør i DDG. Til hvert ugekursus blev fastlagt et pensum og en tilhørende instruktionsbog blev udarbejdet. Efter hvert kursus blev der afholdt en prøve i teori og praksis, som var afgørende for om kursisterne kom med på det efterfølgende kursus²³). I 1965 startede atletikudvalget (i samarbejde med DDSG&I) et tilsvarende kursus. Som ovenfor beskrevet startede gymnastikken med de korte kurser i 1966. Disse kurser blev model for de aktiviteter, som siden har fået landsudvalg i organisationen. Badminton i 1965, fodbold i 1968, svømning og bordtennis i 1971, folkedans og volleyball i 1972, basketball i 1977 og tennis i 1987.

Fra slutningen af 50'erne til midten af 60'erne ændrede kurserne karakter. »Lederkurserne«, præget af højskolerne og delingsføreremødernes formål, struktur og indhold, blev stille og roligt fortrængt af »instruktørkurser«, inspireret af den uddannelsesstruktur og -tænkning, som kendetegner de formelle kompetencegivende (idræts)uddannelser. Det almene var der ikke mere plads til (og forståelse og interesse for), når der også skulle være plads til anatomi, fysiologi, træningslære og senere også pædagogik og psykologi. Gennem 70'erne og 80'erne fortsatte denne udvikling. Standardiseringen og formaliseringen af de etablerede instruktøruddannelser fortsatte (kursusrække, fast defineret indhold, kursusmateriale baseret på den nyeste viden om idrætsaktiviteternes praksis og teori, prøver, o.s.v.). I begyndelsen sikret af en stærk centralisering af kurserne, men fra midten af 70'erne i stigende grad lagt ud i amtsforeningerne. Endelig er udviklingen præget af en vis differentiering og specialisering af kurserne i form af specialkurser og kurser for instruktører for særlige målgrupper (børneidræt, handicapidræt, o.l.). Internt blev denne udvikling imidlertid mødt med kritik. Især manglen på »almene timer« i kurserne blev kritiseret og fra midten af 70'erne blev det nærmest påbudt aktivitetsudvalgene at sørge for, at kurserne også omfattede »almene timer«. Men det almene havde fået et andet indhold. Fra at have været foredrag om aktuelle samfundsspørgsmål og åndelige emner ændrede de almene timer sig nu til at være diskussioner om instruktørens opgaver, forældresamarbejde, foreningsdemokrati, o.l.

Fra foredrag til foreningsteknik

I amtsforeningerne var man tidligt opmærksomme på behovet for foreningslederkurser. I Ribe Amts Gymnastikforening startede man sådanne kurser i 1945.

» Ved det første møde, som afholdtes i Varde den 29. og 30. september 1945, deltog der ca. 150 medlemmer. Det var jo alt for få, men mødet blev meget værdifuldt! Fog Pedersen, Rødding, talte om »Det demokratiske Danmark og tyskerne«. Jørgine Abildgaard om »Idé - motto - syn«. Hans Haarder, Rønshoved, om »Vorfolkelige stilling« og Jørgen Bukdahl udfra Grundtvigs: »Hvad kvindre I om I spurve grå«. Desuden var der sangtime og forhandling, indledet af Jørgine Abildgaard og Hans Sigfred Knudsen, Billum. Den første aften opførtes Kaj Munks skuespil »Niels Ebbesen« 2 gange for fuldt hus af Gerda Christoffersens teaterselskab. Der var således lagt op til det helt store. Mødet blev da også en god optakt til senere års møder«²⁴).

Gennem 30'erne og 40'erne var Fuglsølejren forum for en række, senere meget omtalte, møder, hvor bl.a. Jørgen Bukhdal og Hal Koch holdt foredrag, men der var sjældent tale om kurser i den forstand vi kender det i dag.

Men også foreningslederkurserne ændrede form og indhold. Foredragene blev erstattet af samtaleformen og gruppearbejde²⁵) og fra slutningen af 50'erne og begyndelsen af 60'erne blev foreningstekniske og -administrative emner samt fritidspolitiske emner (som følge af den nye fritidsundervisningslov) dominerende på kurserne. De almene foredrag forsvandt dog ikke helt og sammenlægningen med De Danske Ungdomsforeninger synes at have »reddet« denne del af kurserne. På et lederkursus på Balle ungdomsskole i 1964, som de to organisationer stod for i fællesskab (DDG og DDU havde netop besluttet sig for en sammenlægning), var der, udover foreningstekniske og -administrative emner, foredrag om »karakteristiske træk i moderne litteratur« og »fremskridtstro eller kulturpessimisme«²⁶).

Igennem 70'erne og 80'erne har antallet af foreningslederkurser været stigende. Lederudvikling, lederkurser og foreningspleje er kommet i focus som følge af ændrede krav og forventninger til lederne. I dag afvikler såvel landsforeningens klub- og mødeudvalg som amtsforeningerne en række lederkurser, som primært vedrører foreningstekniske, -administrative og ledelsesmæssige emner, og desuden afholdes der årligt flere konferencer om fritidspolitiske emner.

Fra ånd til uddannelsesteknologisering

Den stærke udvikling og ændring af kurserne er bl.a. en følge af en generel stærk tro på betydningen af uddannelse, som fra begyndelsen af 60'erne gjorde sig gældende i hele samfundet, og påvirkningerne fra den pædagogik og uddannelsestænkning der i samme periode begyndte at præge hele skole- og uddannelsessystemet, nemlig den teknologiske pædagogik. Kurserne skiftede karakter. Fra at have bygget på autoriteter, som formidlede en tradition og en holdning, til at bygge på lærebøger, indeholdende den nyeste videnskabelige erkendelse på området.

Hovedparten af dé, som i slutningen af 60'erne og begyndelsen af 70'erne udarbejdede struktur og indhold på kurserne og dertil hørende lærebøger og

kompender samt underviste på kurserne, havde en liniefagseksamen i idræt fra et seminarium og et årskursus fra Danmarks Højskole for Legemsøvelser²⁷). Underviserne var derfor præget af den uddannelsesteknologiske tænkning, som fra begyndelsen af 60'erne slog igennem i det formelle uddannelsessystem. Uddannelsesforløb delt op i moduler, systematisk, fremadskridende og logisk organiseret undervisning baseret på videnskabelige undersøgelser af læreprocessens natur, præcise beskrivelser af læremålene og deres forudsætninger, lærebøger baseret på den etablerede forskning inden for området, o.s.v.²⁸.

Det atletikkompedium, hvis hovedindhold stadig anvendes på DDGUs atletikkurser, blev således udarbejdet i begyndelsen af 70'erne af 3 lærere, alle med uddannelse fra Århus Seminarium og 2 af dem med årskursus fra DHL. Teknik- og metodikbeskrivelserne er inspireret fra en østtysk bog (Leichtathletik, Schmolinsky), anatomi og fysiologistoffet fra de grundbøger som anvendtes på årskurset (Lærebog i menneskets fysiologi, Asmussen og Nielsen) og undervisningslæren og gruppepsykologien fra seminariet (bl.a. Samarbejdspsykologi, Erik Håkonsen). Dette kompendium var det første større lærebogsmateriale i atletik i Danmark og blev forbillede for en række kompendier i de øvrige aktiviteter i DDGU og i de øvrige idrætsorganisationer.

Vigtigheden af at basere kurserne på lærebøger indeholdende en faglig teoretisk viden sivede ud i alle kroge af det uformelle uddannelsessystem. Allerede i 1966 var gymnastikudvalgsformanden i DDGU inde på behovet for lærebøger.

»Et nyt arbejdsområde for landsorganisationen ligger også lige for. Der findes ikke på dansk ret meget materiale i bogform til hjælp for ledere i gymnastik. Selv om ledere ikke er enige i arbejdsmetodik m.v., burde der foreligge meget mere materiale for såvel ældre som yngre ledere - vi er jo blevet mere vidende på mange områder i de seneste år, og alle læser da bøger«²⁹

Med de formelle uddannelseskurser fulgte også lærebøgerne, kursusmapperne. I gymnastik blev den først mappe udarbejdet i 1969 til undervisning på kursus 1, og i takt med de forskellige kursustrins oprettelse fulgte nye mapper. Det faglige teoristof var i de første mapper præget af norske fagbøger (bl.a. Eggen og Sivertsen, Kroppsoving i skolen), med det resultat at eksempelvis anatomi/fysiologi blev pustet op til et niveau, som nærmede sig de officielle uddannelsesinstitutioners indhold. Man var fanget af kravet om »lærebog«, men hermed også faren for at have skabt et uddannelsesmæssigt sidestykke til »Pandoras æske«³⁰).

Uddannelse som vedhæng

Et er imidlertid opbygningen af et formelt kursuspakkesystem, hvor almen- dannelses- og folkeoplysningstraditionen udplaceres. Noget andet er dets

nytteværdi for foreningsarbejdet. Den omfattende kursus- og uddannelsesvirksomhed, der sætter ind i DDGU i 60'erne, beror navnlig på, at der i de voksende lokalforeninger udskiller sig en stadig større gruppe af især unge instruktører. I perioden 1965-85 7-dobledes antallet af registrerede instruktører, mens antallet af aktivitetsmedlemmer som nævnt indledningsvis »blot« 4-dobledes. Umiddelbart synes det altså ikke at skorte på instruktører, så meget desto mere som de allerfleste arbejder gratis eller for småbeløb. Derimod kniber det ganske gevaldigt med at få dem til dels at fortsætte som instruktør i længere tid, dels at gennemføre en instruktøruddannelse³¹).

Sagen er den, at de aktivitetsspecifikke instruktøruddannelser består af en flerårig kursusrække, der ikke så meget ligger forud for, men mere i forlængelse af instruktørarbejde. Disse instruktøruddannelser er altså fortrinsvis vedhæng til instruktørarbejde i foreningerne. Men i og med det frivillige instruktørarbejde for de flestes vedkommende har en korterevarende eller ustabil karakter, er det et fåtal, der overhovedet når så langt som til at gennemføre en instruktøruddannelse.

Megen foreningsidræt i DDGU videreføres altså ved hjælp af en stadig strøm af yngre, relativt uerfarne og uuddannede instruktører, hvilket er et stort tilbageskridt i forhold til udgangspunktet: Gymnastik- og ungdomsforeningernes højskoleuddannede delingsførere. Hvis målestokken er omfanget af det frivillige instruktørarbejde og den idrætslige aktivitet som et mål i sig selv, er det derimod et stort fremskridt. Det er lysten, der driver værket, eller det er en form for æstetisk aktivitet, som man nyder efter smag og behag uden at tænke (noget videre) over de mulige teoretiske og praktiske aspekter.

Dermed være ikke sagt, at man ikke tænker eller lærer noget, men at man først og fremmest »tænker med musklerne« eller »lærer med kroppen.« Den kropslige erfaring kommer næsten altid først i læreprocessen, hvilket er klart nok, når man ser på barnets sansemotoriske udvikling de første par leveår. Men derefter kommer udviklingen af symbolfunktionen, sprog og intelligens mere og mere i focus. Det samme forløb kan iagttages i idræt. Tilegnelsen af idrætslige færdigheder foregår i høj grad gennem imitation og identifikation, og man kan derfor i det hele taget komme et godt stykke vej uden ord og uddannede instruktører.

Det er heller ikke tilfældigt, at instruktørens første opgave i reglen ligger på det visuelle, demonstrative plan. Det er først når det for alvor begynder at dreje sig om forbedring af styrke, bevægelighed og udholdenhed, om den praktiske nytte af aktiviteten eller om mere gennemgribende aktivitetsfornyelser, at den kropslige iscenesættelse forstærkes med kundskaber og i-talesættelse.

Den tavse kropserfaring og bevidsthedsvækkelse i aktiviteten forsvinder ikke, men får en mere eller mindre teknisk-rationel-instrumentel overbygning, der kan være mere eller mindre videnskabeligt underbygget. At de korte instruktørkurser hovedsagelig sigter på at give en intellektuel forståelse af træningsprincipper, teknik og taktik ofte i samvirke med praktiske de-

monstrationer og øvelser samt teoretisk indsigt i, hvordan kroppen fungerer anatomisk-fysiologisk set, viser i retning af det teknisk-videnskabelige.

Skal instruktørkursusvirksomheden imidlertid vurderes ud fra, hvorvidt den formår at kvalificere og fastholde instruktørerne, må den siges at være en betinget succes. Det er ret begrænset hvad lokalforeningerne i DDGU får ud af investeringerne i denne virksomhed. Lidt har også ret, kan systemet forsvares med - og det bliver det også. Derudover kan det give den enkelte et pift i tilværelsen, hvilket ikke skal underkendes. Det, der især huskes fra kurserne, synes at være det sociale samvær (*».. hvor vi spillede og lavede lige nøjagtig hvad vi havde lyst til alle sammen. Det var smadder sjovt.«*³²) Tilbage står alligevel spørgsmålet, om udbyttet kan blive bedre eller anderledes for lokalforeningerne.

Foreningen i system

Skal kursus- og uddannelsesvirksomheden i højere grad tjene foreningsarbejdet, er det oplagt at tage udgangspunkt i instruktørfrafaldsproblemet og foreningsvirkeligheden. Således iværksattes i 1987 i forbindelse med undersøgelsen af instruktøruddannelserne og instruktørarbejdet i DDGU og DDSG&I-gymnastik 15 forsøgs-projekter i amtsforeningerne, der gennemgående handlede om, hvordan instruktørerne fastholdes i foreningen, og hvordan foreningens miljø forbedres. I forlængelse heraf nedsatte DDGUs landsstyrelse en arbejdsgruppe, der skulle udarbejde et debatoplæg om hvilke konsekvenser DDGU og amtsforeningerne bør tage af forsøgsarbejdet³³).

Alle projekter peger i retning af at styrke »den hele forening og dennes samlede medlemsskare (ledere, instruktører og aktive medlemmer)«, og skal denne linje fastholdes, må uddannelserne ændre kurs, fastslås det i debatoplægget. Uddannelserne er for snævre og uden sammenhæng med foreningsarbejdet. De skal ikke som nu følge hvert sit spor, men tilrettelægges ud fra en fælles målsætning, der skaber sammenhæng i foreningsvirkeligheden. Derfor skal foreningsforståelsen opprioriteres i aktivitetsuddannelserne. Samtidig skal amtsinstruktøruddannelsen og konsulent-/vejlederordningen kvalificere til at arbejde i lokalforeningerne mellem kurserne ud fra den samme målsætning: At nå frem til en forståelse af, at de forskellige uddannelseselementer - teknik + taktik, spiludvikling, spillerforståelse og foreningsforståelse - hænger sammen i et foreningsarbejde. Fremfor et opgør med den teknologiske uddannelséstænkning, som kurserne bærer præg af, udstrækkes den nu til også at omfatte foreningsmiljøet. Foreningsforståelse bliver endnu et modul i kurserne.

Problemet består altså øjensynligt i, at aktiviteterne (og massedeltagelsen heri) har trængt foreningstanken i baggrunden, og at aktivitetsuddannelserne har fremmet snarere end hæmmet denne proces. Eller sagt på en anden måde: Det er specialiseringen, som isoleret set er af det onde. Det kan der-

De forskellige discipliners faglige instruktører samlet til konference i Fuglsø-centret juni 1989.

»Konsulent i DDGU, der kommer på kurserne«.

imod nok diskuteres, hvori den fælles sammenhæng består. At indsnævre det almene i kurserne til foreningsforståelse er bemærkelsesværdigt i betragtning af, at DDGU har til formål *»udfra det frivillige foreningsarbejde ved idræt og andet kulturelt virke at fremme den folkelige oplysning«*. Hvor er den folkelige oplysning henne? Er det frivillige foreningsarbejde måske blevet så omfattende, komplekst og problematisk, at selve videreførelsen af det sluger alle mulige ressourcer?

Det er der mange tegn på i det omtalte debatoplæg, hvis handlingsforslag navnlig fokuserer på »DDGUs påvirkning af lovgivningsarbejdet« i forbindelse med en ny fritids-/folkeoplysningslov. Her tales der om betalt frihed til uddannelse (BFU), kombinationsstillinger/frikøbsordninger, støtte til heltidsansatte konsulenter/vejledere, støtte til studiekredsaktivitet i lokalforeninger, støtte til kortere kurser afholdt i lokalforeninger, fjernelse af foreningsledernes administrative byrder, egentlig undervisningsvirksomhed i foreningerne samt samarbejde mellem skole og forening. Om finansiering af forslagskataloget hedder det:

»Forslagene kan umiddelbart lyde som meget be kostlige og derfor urealistiske, men kan det vende udviklingen med instruktørflugten, som projektet antyder, kan pengene hentes her ud fra følgende beregning: I dag bruger kommuner, foreninger og organisationer mange mill. kr. på uddannelse af nye instruktører. I løbet af 5 år er mellem 70 og 80% ikke instruktører mere. Kan dette tal gennem forslagene nedsættes til blot 50%, kan der spares mange penge til nyuddannelse. Af en investering i uddannelse på f.eks. 10 mill. kr. i dag har vi på 5 år mistet ca. 7,5 mill. kr. Nedsættes frafaldet til 50%, er »tabet« kun 5 mill. kr., d. v. s. der er en besparelse på 2,5 mill. kr.«

Det kan man vist kalde organisationslegitimering i anden gr^od. Ikke nok med at kurserne og uddannelserne tjener til at retfærdiggøre organisationens offentlige tilskud. Et forhold som er forstærket af at idrætten i stigende grad vurderes ud fra dens funktion og værdi for lokalsamfundene, folkesundheden og den sociale forebyggelse. Men nu skal initiativer til forbedring af foreningslivet og mindskelse af instruktørfrafaldet, som måske kunne spare kommunerne for tilskud til instruktøruddannelse, yderligere retfærdiggøre flere offentlige midler til idrætsorganisationerne. Hensynet til den personlige udvikling og den folkelige oplysning fraviges umiddelbart til fordel for den blotte kamp for foreningsarbejdets videreførelse og effektivisering i moderne, snæver forstand. Først når dette er bragt på plads, kan foreningen måske begynde (igen) og evt. i samarbejde med folkeskolen at være udgangspunkt for et lokalt og folkeligt kulturarbejde.

Noter

- 1) DDG blev dannet ved at en række amtsforeninger eller dele af amtsforeninger, helt overvejende gymnaster, meldte sig ud af DDSG (i dag DDSG&I), og dannede deres egen organisation i 1929. I 1965 blev De Danske Gymnastikforeninger sammensluttet med De Danske Ungdomsforeninger og fik navnet De Danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger

- 2) Ribe Amts Gymnastikforenings jubilæumsskrift, 1954, side 45.
- 3) Ungdom og Idræt, DDGs blad, 1959, side 72
- 4) Ungdom og Idræt, 1959, side 73
- 5) Udover disse amtsdelingsførerkurser havde Landsdelingsførerforeningen selvfølgelig en stor betydning som vogter af »den rigtige gymnastik« - foreningen blev stiftet i 1917, nedlagt i 1934 og startede derpå igen i 1947.
- 6) Idrættens trækfugle, rapport om instruktøruddannelse og - instruktørarbejde i folkelig idræt, DDGU og DDSG&Is gymnastikudvalg, 1987, side 25
- 7) Ungdom og Idræt, 1959, side 95
- 8) Ungdom og Idræt, 1959, side 302
- 9) Niels Ibsen, formand DDGU, beretning for 1965-66, side 7
- 10) Pressemeldelse, DDGU, 2. oktober 1967.
- 11) Referat af 7. marts fra fællesmøde mellem DDGU og DDSG&I.
- 12) Det hele menneske, jubilæumsskrift udgivet af DDGU i 1978-79, side 103.
- 13) Arne Rasmussen, beretning 1972 - 73.
- 14) a) Det hele menneske, DDGU, side 33. b) De danske Gymnastikforeninger 1929 -1954, jubilæumsskrift, side 28.
- 15) a) Ribe Amts Gymnastikforenings jubilæumsskrift, 1954, side 67. b) Verner Bruhn, Plint og talerstol, side 159.
- 16) De danske Gymnastikforeninger 1929 -1954, jubilæumsskrift, side 62 - 66.
- 17) a) De danske Gymnastikforeninger 1929 -1954, jubilæumsskrift, side 67-75. b) Ribe Amts Gymnastikforenings jubilæumsskrift, 1954, side 50.
- 18) Ungdom & Idræt, 1962, side 224
- 19) Desuden var der kurser for amtsinstruktører og tilsynsførende, ferielejre i Fuglsølejren og atletikudvalget forsøgte at starte orienteringsløb ved at afholde nogle kurser.
- 20) Ungdom & Idræt, 1959, side 2
- 21) Ungdom & Idræt, 1960, side 3
- 22) Ungdom & Idræt, 1963, side 202
- 23) Ungdom & Idræt, 1964, side 4
- 24) Ribe Amts Gymnastikforenings jubilæumsskrift, 1954, side 53.
- 25) Ungdom & Idræt, 1960, side 54.
- 26) Ungdom & Idræt, 1964, side 453
- 27) På DHL uddannedes i perioden 1968-1972 et meget stort antal årskursister, hvoraf mange fik ansættelse på højskoler og blev anvendt til udarbejdelse af lærebøger og etablering af kurser i organisationer.
- 28) se bl.a. Steen Achton og Jesper Jensen, Om pædagogik, Reitzel, 1977, side 48.
- 29) Arne Knudsen, beretning, 1965-66, side 20
- 30) En kvindeskikkelse i den græske mytologi, skabt af smedenes gud Hefaistos og sendt til Jorden som gudernes straf over menneskene, fordi Prometheus havde stjålet ilden fra Olympos og skænket den til menneskene. Da Pandora åbnede et forrådskaar hun havde, fløj alle ulykkerne ud blandt menneskene - kun håbet blev tilbage. Heraf udtrykket en Pandoras æske.
- 31) Idrættens trækfugle, DDGU og DDSG&Is gymnastikudvalg, 1987.
- 32) Idrættens trækfugle, side 42
- 33) Debatten kan meget vel føre til en handlingsplan, der bryder radikalt med de organisationsformer og arbejdsformer, vi har fundet hensigtsmæssige i en årrække på en række centrale områder som f.eks. uddannelsesområdet, instruktørpleje/foreningsplejeområdet og konsulentområdet, for blot at nævne de vigtigste felter, hedder det i oplægget: »Hvilke konsekvenser bør DDGU og amtsforeningerne tage affraidsprojekterne«, DDGU, 28. november 1988.

Litteraturliste

Achton, S. og Jensen, J, Om pædagogik, Reitzel 1977.

Berggren, Finn, m.fl., »Idrættens trækfugle - rapport om instruktøruddannelse og instruktørarbejde i folkelig idræt«, DDGU/DDSG&I 1987.

Bruhn, Verner, Plint og talerstol, Ribe Amts Gymnastik- og ungdomsforening, 1979.

Christensen, Poul Erling m.fl., »Hvilke konsekvenser bør DDGU og amtsforeningerne tage af frafajdsprojekterne?«, DDGU, 28. november 1988.

DDG/DDGU's Beretninger siden 1930.

Gundersen, Carsten m.fl., De danske Gymnastikforeninger 1929-1954, Jubilæumsskrift, DDG, 1954.

Jensen, Gustav, Ribe Amts Gymnastikforenings jubilæumsskrift 1954, Ribe Amts Gymnastikforening, 1953.

Larsen, Arne G. m.fl., Det hele menneske, DDGU Jubilæumsårene 1978-79.

Ungdom og Idræt/Dansk Ungdom og Idræt. Diverse numre. DDG/DDGU.

Finn Berggren, lektor, Institut for Idræt, Odense Universitet.

Bjarne Ibsen, cand. mag., adjunkt, Danmarks Højskole for Legemsøvelser.

Ejgil Jespersen, cand. psych., leder af Idrætsforsk. v/Gerlev Idrætshøjskole.